

Ігор Срібняк,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ДО ПОЧАТКІВ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО РУХУ НОВІТНЬОЇ ДОБИ: СІРОЖУПАННА ДИВІЗІЯ (ФРАЙШТАДТ – ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ), ЛЮТИЙ – СЕРПЕНЬ 1918 р.

Сьогодні перед сучасною військово-історичною наукою стоїть широке коло проблем, розв'язання яких потребує написання монографічних праць з історії формування та бойового шляху національних військових частин та з'єднань; разом з тим важливим завданням також залишається відтворення подальшого розвитку українського військового руху в еміграції. Реконструкція загальної картини збройної боротьби за державність України в часі Визвольних змагань 1917-1921 рр. у всій її повноті та об'єктивності можливо лише за умови всебічного та комплексного опрацювання історіографії та всієї сукупності відповідних джерел. Особливу увагу нового покоління дослідників привертають початки творення національних збройних сил, коли в умовах бездержавності свідомою частиною українства спромоглась розпочати процес формування перших українських відділів.

У цьому контексті слід згадати не тільки про українізацію частин та з'єднань російської армії після повалення царату, але й проаналізувати специфіку виникнення українських парамілітарних організацій поза межами України, що зокрема стало можливим завдяки потужній організаційній та національно-патріотичній праці Союзу визволення України (СВУ) в таборах полонених українців в Австро-Угорщині та Німеччині¹. Поєднання цих двох струменів у єдиний український військовий рух уможливило розпочати процес формування національного війська, яке вже 1919 р. набуло рис загальнонаціональної армії, бо головними діючими особами у цьому процесі, за визначенням відомого українсько-

го військовика генерала В.Сальського, були «переважно український інтелігент у формі прапорщика, щонайбільше – штабс-капітана; і український селянин у формі козака, підстаршини. Бракувало їм спеціальних знань і досвіду, що потрібні для організації війська, але[...] у них було глибоке національне почуття, великий ентузіазм, запал і безмежна ініціатива. Це все було головним фактором, двигуном у процесі творення національної армії»².

Відтак видається доцільним зупинитися на концептуальних моментах розвитку національного військового руху в таборі Фрайштадт (Австрія) та окупованих українських землях у 1917-1918 рр. на прикладі формування 1-ої Стрілецько-козацької (Сірожупанної) дивізії. Справа в тім, що процес її творення став тим лакмусовим папірцем, який рельєфно унаочнив як всю потенційну силу державотворчих інтенцій українського народу, так і нездатність значної його частини до послідовної та плано-мірної праці у виборені власної держави.

Але перш ніж перейти до висвітлення процесу формування цієї дивізії, існує потреба визначити внесок перших дослідників історії Сірожупанної дивізії. У цьому контексті слід насамперед згадати про відомого військового історика В.Проходу, який опублікував на шпальтах двох найавторитетніших українських військово-історичних часописів свої «Записки»³. В них містився великий масив історичних матеріалів, що торкалися як обставин

2 Сальський В. Головні підстави творення Армії УНР в минулому і майбутньому // Табор. Каліш, 1927. Ч. 4. С.3-4.

3 Прохода В. Записки до історії Сірих або Сірожупанників // За Державність. 1927. Зб.1. С.75-128 (частина перша); його ж. Записки до історії Сірих або Сірожупанників // Табор. № 5-6, 7, 8, 14 (частини друга і третя).

1 Докладніше про це див.: Срібняк І. Полонені українці в Австро-Угорщині та Німеччині (1914-1920 рр.). К., 1999. 296 с.

формування, так і бойової діяльності «сіро-жупанників». Не можна обійти увагою і, власне, єдину синтетичну військово-історичну працю узагальнюючого плану «Історія українського війська», де у розділі «Збройні сили сучасної доби» наведено короткі дані про формування Сірожупанної дивізії та її побут в Україні¹.

Слід зауважити, що у другій половині 1960-х рр. В.Прохода продовжив наукову розробку даної проблеми². Майже у той самий час вийшли друком останні (10 і 11) числа журналу «За Державність», на сторінках яких були опубліковані змістовні матеріали (власне спомини) трьох колишніх сірожупанців. Так, зокрема, П.Дубрівний зупинився на організації «Першого Куреня Оборони Рідного Краю» у Фрайштадті, його від'їзд до Володимира-Волинського та подальшу діяльність у таборі Бойової управи з формування українських відділів; Й.Мандзенко навів цікаві дані про пробудження національної свідомості у таборі полонених старшин-українців у Йозефштадті (Австро-Угорщина) під впливом діяльності СВУ; ад'ютант штабу «Сірої» дивізії М.Бутович у своєму нарисі проаналізував деякі аспекти формування її відділів у Володимирі-Волинському³.

Ці спогади містили важливу інформацію, заклавши надійну основу для подальшого вивчення даної проблеми, хоча й не були позбавлені деякої упередженості, бо писалися безпосередніми учасниками тих подій. Попри те вони суттєво доповнюють відомості архівних та інших видів друкованих джерел, відтворюючи не тільки окремі події та явища, але й «атмосферу» епохи, водночас відбиваючи світогляд та особисту позицію їх авторів.

1 Історія українського війська. Львів, 1936. С.389-390, 428-429.

2 Прохода В. Сірі або Сірожупанники // Вісті комбатанта. 1967. Ч.4. С.35-42; 1968. Ч.2. С.40-44; 1968. Ч.3. С.37-41; його ж. Бої Сірожупанників на польському фронті // Там само. 1969. Ч.6. С.41-48.

3 Дубрівний П. Сірожупанники (Перша Українська Стрілецько-козацька дивізія) // За Державність. Торонто, 1964. Зб.10. С.38-78; Мандзенко Й. Сірожупанники: Табір полонених українських старшин у Йозефштадті, Австро-Угорщина // Там само. 1966. Зб.11. С.5-17; Бутович М. Формування Сірої дивізії в Володимир-Волинському // Там само. С.18-41.

У новітній українській історіографії не бракувало згадок про «сірих», з цієї нагоди доцільно згадати як про короткий допис В.П'ясецького⁴, так і низку синтетичних праць⁵. Підсумком наукових пошуків В.Дмитрука з історії Сірожупанної дивізії стала публікація ним окремої монографії⁶. У подальшому інтерес дослідників до цієї теми не згасав, а їх наукові пошукування реалізувались у кількох статтях з різних аспектів формування згадуваної дивізії та життєдіяльності її вояків⁷. Останнім часом все більше матеріалів про Сірожупанну дивізію розміщуються он-лайн, що сприяє ознайомленню широкого загалу українців з основними віхами її історії⁸.

Проте стан джерельного забезпечення більшості з цих публікацій не є достатнім чином забезпечений, бо майже всі дослідники оперують здебільшого джерелами мемуарного характеру, та не поспішають залучати до наукового обігу нові архівні документи. Між тим їх в достатній кількості можна почерпнути в Державному

4 П'ясецький В.Е. Перша козацько-стрілецька «Сіра» дивізія збройних сил УНР (1918–1919 рр.) // Минувле і сучасне Волині: Проблеми джерелознавства. Тези доп. та повідомл. VII Волинської іст.-краєзн. конф. Луцьк, 1994. С. 115-117.

5 Голубко В. Армія Української Народної Республіки 1917-1918: утворення та боротьба за державу. Львів, 1997. С.192; Срібняк І. Полонені українці в Австро-Угорщині та Німеччині (1914-1920 рр.). К., 1999. С.154-158; Ткачук П. П. Сухопутні війська України доби революції 1917-1920 рр. Львів, 2009. 312 с. та ін.

6 Дмитрук В. Вони боролися за волю України. Том 1. Нарис історії Сірожупанної дивізії (2-е вид. допов.). Луцьк, 2004. 286 с.

7 Патер І.Г. Українські військові формування на Волині у 1918-1919 рр. // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Луцьк, 2007. № 1: Історичні науки. С. 137-143; Гай-Нижник П. Невідомий документ про «Сірожупанну» дивізію // Київська старовина. К., 2008. № 1. С.105-110; Срібняк І. Формування 1-ої стрілецько-козацької (Сірожупанної) української дивізії у Володимирі-Волинському у 1918 р. // Od armii komputowej do narodowej III. Problemy organizacyjne sił zbrojnych od XVI do XX wieku. Pod redakcją J.Centka i M.Krotofila. Toruń, 2009. S.127-136.

8 Дем'янюк О. Й. Формування українських національних військових підрозділів на території Волинської губернії у 1918 р. (<http://dspace.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/4962/2/57-65.pdf>); Надюкова І. Історія поруч із нами: Де стояли касарні сірожупанників? (<https://slovopravdy.com.ua/istoriya-poruch-iz-namy-de-stoyal-y-kasarni-sirozhupannykiv/>); Гуцалюк І. Зародження та діяльність Сірожупанної дивізії на Волині (<http://volodymyrmuseum.com/naukovi-statti/50-zarodzheniya-ta-diyalnist-sirozhupannoyi-dyviziyi-na-volyni>).

архіві Австрії (Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv), звернувшись до фонду «Акти Військового міністерства, 1914–1919» (Akten des Kriegsministeriums 1914–1919, Abteilung 10, 1918. Kgf.). Першість у їх опрацюванні належить австрійській дослідниці Петрі Рапперсбергер¹, яка залучила значну їх частину до наукового обігу в процесі написання своєї магістерської праці².

Водночас цінні документи з цієї тематики відклались й в київських архівах – зокрема в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), в якому зберігається велика за своїм обсягом колекція документів Союзу визволення України (ф. 4405) та української таборової громади Фрайштадту (ф. 4404). Процес формування відділів «Сірожупанної» дивізії можна значною мірою унаочнити, заглибившись вивчення фотодокументів, що зберігаються у Центральному державному кінофотоархіві України (ЦДКФФА України). В цьому архівосховищі представлені світлини з фондів «Українського Празького Архіву», які ілюструють різні аспекти табір-ного життя й побуту полонених українців у таборах Німеччини та Австро-Угорщини (див.: альбоми №№ 4, 7, 17, 80, 81, 83). Особливо цінними у джерельному відношенні є альбоми № 80 і № 81 («Альбом Фотографічного Товариства «Світло» Організації полонених Українців фрайштадського табору. 1916-1918.»), альбом № 83 («Збірка світлин II-го Військового відділу Музею Визвольної Боротьби України»). В них зокрема зафіксовано хід формування української Сірожупанної дивізії, перевезення її особового складу до вишкільних таборів

та участі у цих заходах членів таборової «Бойової управи» та офіцерів-українців³.

Ці фотодокументи дають можливість досліднику побачити історичну дійсність, зорозуміти перенестися у минуле і з більшою точністю реконструювати конкретні події і факти, пов'язані з «перетворенням» полонених українців табору Фрайштадт на вояків Сірожупанної дивізії.

* * *

Формування дивізії стало можливим завдяки величезній підготовчій праці, проведеної Союзом визволення України впродовж 1915–1917 рр. у таборі Фрайштадт. Початки діяльності СВУ серед полонених українців в Австро-Угорщині сягають ще листопаду 1914 р., коли Союз домогся дозволу на українізацію згаданого табору, до якого мали бути переведені ті вояки царської армії, які усвідомлювали себе українцями. Одночасно з цим з табору передбачалося усунути чорносо-тенний елемент, присутність якого могла б паралізувати всі спроби налагодження культурно-освідомлюючої роботи патріотичного змісту. Але навіть за таких умов представники СВУ в таборі ще довгий час уникали проголошення політичних гасел, які не сприймалися більшістю полонених українців. Тому першим кроком у підготовчих заходах Союзу до формування майбутніх українських відділів стало створення неполітичного спортивного («руханкового») товариства «Січ» ім. Гетьмана П. Дорошенка.

Тим не менш табірний загал не поспішав вступати до лав цього товариства, вбачаючи в самому факті його заснування прихований політичний підтекст. Зрештою їх «побоювання» у скорому часі справилися – колективні фізичні вправи невдовзі перетворилися на стройові у супроводі табір-ного оркестру, причому всім «січовикам» для цього були видані однакові сірі козацькі жупани. Після цього «Січ» почала вишиковуватися для зустрічі почесних гостей та проходити перед ними

1 Rappersberger P. Das Kriegsgefangenenlager Freistadt 1914-1918. Diplomarbeit zur Erlangung des Magistrgrades der Philosophie eingereicht an der Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien. Wien, 1988.

2 Про внесок дослідниці у наукову розробку цієї проблеми див.: Середницький Я. Український табір військовополонених у Фрайштадті та «Союз Визволення України» (1914-1918 рр.) (Рец. на: Petra Rappersberger. Das Kriegsgefangenenlager Freistadt 1914-1918) // Nad Wisłą i Dnieprem. Polska i Ukraina w przestrzeni europejskiej – przeszłość i teraźniejszość. Prace naukowe wykładowców i studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Kijowskiego Narodowego Uniwersytetu Lingwistycznego. Toruń-Kijów, 2003-2004. № 2-3. S.452-459.

3 Деякі світлини з цих альбомів були використані автором цієї статті при підготовці вже згадуваної монографії «Полонені українці в Австро-Угорщині та Німеччині...».

стройовим маршем знов таки у супроводі оркестру. «Січовикам» почали доручати нести нічне чергування у таборі, вони також відповідали за протипожежну безпеку – але все це являло собою радше ілюзію справжньої військової служби. Не маючи перед собою ясної перспективи, дехто з «січовиків» залишав лави товариства, інші виїжджали з табору на різні роботи – зазвичай на тривалий термін.

Проте СВУ й не ставив перед собою такого завдання як форсування кількості «січовиків». Головним та визначальним для СВУ було прищеплення патріотичних почувань якомога більшому загалу полонених українців, відтак відправка членів «Січі» поза межі табору об'єктивно сприяла реалізації цієї мети. Врешті-решт зростання національної свідомості таборян після повалення російського царату і створило те необхідне підґрунтя, яке уможливило розпочати через рік процес формування українських військових відділів з числа полонених українців, які утримувалися у таборах Австро-Угорщини.

Вже навесні 1917 р. у табірному активу визріває думка про доцільність організації в таборі військових відділів, «які при першій потребі мали-б відкрито стати в ряди борців за волю України та права й інтереси українського народу». З подальшим розвитком революційних подій коло її прихильників збільшується, захоплюючи широкий загаль полонених. Але «обставини невільничого життя і всілякі інші труднощі були великою перешкодою для правильного розвитку діяльності «Січі». Та незважаючи на всі труднощі й перешкоди, як тільки почали надходити вісті про руйнування Рідного краю ватагами червоної гвардії, [...] січовики рішуче взялися до діла». Відомі події в Україні, зокрема оголошення Раднаркомом ультиматуму УЦР, а потім і розв'язання ним війни проти України, справили свій вплив навіть на тих вояків-українців, що трималися нейтрально-вичікувально. Більшість з них перетворилась на «завязятих прихильників та пропагандистів думки про необхідну й негайну потребу організації всіх національно-свідомих елементів українського

народу в найміцніше здисципліновану Національну Армію»¹.

Підписання мирної угоди між УНР і державами Почвірного союзу підштовхнуло український актив табору до негайних дій у справі формування національних відділів з числа полонених. Вже 9 лютого 1918 р. на надзвичайному засіданні Головної Української Ради (ГУР) табору Фрайштадт було піднесено питання про негайну організацію на засадах добровільності першого полку з числа членів «Січі» та інших полонених вояків-українців. Полк планувалося передати до «цілковитого розпорядження Української Центральної Ради й Ради Народних Міністрів». Після короткого обміну думками було односторонньо ухвалено пропозицію про негайне формування полку ім. Гетьмана Петра Дорошенка. Практичну реалізацію цього рішення було покладено на спеціально створену «Бойову Управу», до складу якої увійшли: від Просвітнього відділу СВУ – Р.Домбчевський і проф. С. Смаль-Стоцький; полонені – М. Славинський, М. Лозовик, М. Янчій, В. Єфремов, Д. Піддубний².

Наступного дня «Бойова Управа» звернулася до полонених з відозвою, в якій закликала вступати до лав українського війська³, і в таборі Фрайштадт розпочалось формування Першого українського полку ім. Гетьмана Петра Дорошенка. Та обставина, що 12 лютого 1918 р. до Фрайштадту надійшла телеграма («наказ») Делегації УНР у Бресті про необхідність негайно приєднатися до лав української армії задля збройного захисту нашої держави, значною мірою активізувала полонених українців. Разом з тим велике значення мало рішення австро-угорського уряду провести обмін полоненими (на прохання Української Центральної Ради). Завдяки цій домовленості у таборі було розпочато підготовку до перевезення полонених українців додому.

1 Організація частин українського війська з полонених Українців у таборі Фрайштадт і вимарш 1-го куреня на Україну // Вістник політики, літератури й життя. Відень, 1918. 17 березня. Ч.11(194). С.160.

2 ЦДКФФА України, А-80, П-329.

3 ЦДАВО України, ф.4405, оп.1, спр.208, арк.5.

21 лютого були проведені ліквідаційні збори товариства «Січ», до складу якого на той час входило 304 чол. (аналогічним чином вчинила переважна більшість інших табірних товариств). Після цього організація військових частин перейшла до функцій «Бойової Управи», на заклик якої полонені почали добровільно записуватися до лав української армії. Рішення ГУР призвели до надзвичайної активізації полонених українців у таборі, які «почали зголошуватися масами» до складу цього полку. Звістка про те, що УЦР звернулася до центральних держав з закликом-проханням найшвидше відрядити в Україну тих полонених, які свідомо бажають виступити на захист батьківщини від чужинців, не залишила осторонь майже нікого з числа полонених. Це призвело до того, що чисельність добровольців значно перевищила потрібну кількість, внаслідок чого багатьом полоненим доводилося відмовляти через повну укомплектованість першого транспорту.

22 лютого 1918 р. до табору з Йозефштадту прибуло п'ять офіцерів-українців (Д. Михальчук, Я. Сич, М. Бойко і С. Сергієвський) на чолі з капітаном П. Ганжею¹, які й перебрали провід над процесом формування полку. Наступного дня «Бойовою Управою» було скликане загальнотабірне віче, на яке зібрались практично всі мешканці табору. Після проголошення привітань від офіцерів та гостей (генералів на австрійській службі Я. Окуневського і Павлюка) до полонених та виступів фрайштадців, капітан П. Ганжа закликав учасників віча «будувати і хоронити нашу рідну Україну й завести там порядок і лад, якому загрожують більшовицькі банди». Перед портретом Т. Шевченка присутні склали урочисту клятву-присягу, в якій вояки зобов'язалися «не випускати зброї з своїх рук так довго, як довго не буде заведений спокій і лад на Україні»².

З огляду на те, що полку вступила переважна більшість активу українських табірних організацій, повстало питання про ліквідацію культурно-просвітньої роботи

в таборі. Для вирішення цього було того ж дня було скликано надзвичайне засідання ГУР, на якому після обговорення ухвалено не припиняти повністю організаційної роботи в таборі – бо Фрайштадт мав слугувати збірним пунктом для всіх полонених українських вояків, які зголошувались до лав національного війська. Хоча до першого транспорту мали вийти полонені, які записалися до складу полку ім. Гетьмана Петра Дорошенка, проте з огляду на зайнятість більшої їх частини у різних табірних майстернях й організаціях – це не виявлялося можливим. Тому вони продовжували залишатися в таборі до часу підготовки їм заміни. Тоді ж було вирішено змінити назву полку на «1-й Фрайштадський курінь Оборони Рідного Краю».

1 березня 1918 р. після урочистого молебну та промов представників СВУ, табірної комендатури, членів Просвітнього відділу курінь відбув на залізничну станцію, і через кілька днів українські вояки були перевезені до Володимира-Волинського, де мало відбутися остаточне формування відділів «Сірожупанної» дивізії³. Після його відправки «Бойова Управа» продовжувала формувати транспорти з колишніх полонених, що повертались з робітничих команд. За даними Військового міністерства Австро-Угорщини, впродовж лютого-березня 1918 р. до Володимира-Волинського було відправлено ще близько 1000 чол. (з них 50 офіцерів)⁴, з яких було створено 1-й Український стрілецько-козацький полк (у складі трьох батальйонів і кулеметного відділення)⁵ на чолі з підполковником І.Перликом.

Згадуваний полк (пізніше – бригада) мав стати кадровою основою для розгортання «Сірожупанної» дивізії, що мала складатися з чотирьох піхотних полків, двох артилерійських батарей (по шість гармат в кожній); відділів кінноти, саперів, кулеметників, телеграфістів, телефоністів

3 Вийзд першого куріня з фрайштадського табору // Вістник політики, літератури й життя. Відень, 1918. 17 березня. Ч.11(194). С.162-163.

4 Österreichisches Staatsarchiv (Kriegsarchiv), Akten des Kriegsministeriums 1914-1919, Abteilung 10. 1918. Akt Nr.10 3/1-178.

5 Ibid, Akt Nr 3/1-29.

1 ЦДКФФА України, А-80, П-329.

2 Організація частин українського війська... С.161.

та ін. допоміжних підрозділів. Також мали бути утворені дивізійні майстерні, похідні кухні, фуражні відділи¹. Формування полку відбувалося під керівництвом австрійського генштабіста капітана Кватерника, який спочатку дуже критично оцінив морально-бойову якість перших «сірожупаників». За його спостереженнями, особовий склад полку здавався майже цілком непридатним до військової служби – вояки «стомлені, виснажені, змарнілі, вдягнуті в бозна що, справляли гнітюче враження»². Проте, присутність у Володимирі-Волинському представника Військового міністерства УНР генерала Пилькевича позитивно вплинуло на українське вояцтво і ситуація почала поступово змінюватися на краще. Водночас він зумів розсіяти недовіру капітана Кватерника та переконати його у доцільності продовження роботи з формування дивізії.

Планувалося, що після зосередження у Володимирі-Волинському достатньої кількості козаків (7000 чол.), курені (батальйони) полку мали бути розгорнуті в полки, відповідно сотні в курені, чети в сотні. З огляду на це впродовж травня-липня тривав процес перевезення вояків-українців до місця формування дивізії. Маючи на меті пришвидшити формування дивізії, Військове міністерство Австро-Угорщини 27 березня 1918 р. прийняло рішення про надання щомісячної квоти у 3000 австрійських корон для продовження вербункової акції серед полонених українців, а делегатам СВУ, які безпосередньо займалися цією справою, мали бути вручені безкоштовні проїзні квитки. Завдяки зокрема й цьому заходу в кінці квітня 1918 р. полк ім. Гетьмана Петра Дорошенка вже нараховував близько 4000 чол., в травні його було розгорнуто у 1-шу Козацько-стрілецьку дивізію (під командуванням підполковника І.Перлика) у складі чотирьох піхотних і гарматного полків та технічної сотні. Кожен піхотний полк складався з 3-х куренів (у складі 4-х стрілецьких сотень), кулемет-

ної сотні, кінної й зв'язкової чети, учбової сотні та сотні піших розвідників³.

На початку липня 1918 р. процес поповнення дивізії дещо загальмувався – через ускладнення стосунків з Україною, австрійське військове відомство дало вказівку про припинення вербування у таборах полонених українців⁴. Ускладнювало ситуацію й те, що з самого початку формування серед особового складу дивізії спостерігалися численні випадки дезертирства: за станом на 5 липня 1918 р. їх загальна кількість становила 1615 вояків⁵. Проте військове командування не переслідувало дезертирів, справедливо вважаючи, що такі елементи у будь-якому випадку не являють собою жодної цінності для дивізії⁶. Така настанова дозволяла усунути з лав дивізії переважну більшість випадкових елементів та сформувати згуртовану військову одиницю загальною чисельністю (за станом на 5 липня) 4047 стрільців (з них 161 старшина)⁷.

Ще однією проблемою, з якою стикалися вербувальники, був брак досвідчених офіцерів для заміщення стройових посад в дивізії. Справа в тім, що всі офіцери, які добровільно зголошувалися вступити до дивізії, мали скінчити т.зв. «школу пропаганди», а на такі «випробування» були готові далеко не всі добровольці. Відтак до дивізії потрапляв лише випробуваний в ідейному відношенні офіцери, які були щиро перейняті українськими визвольними гаслами. Слід ще раз наголосити, що без залучення до процесу формування дивізії офіцерів-українців з бойовим досвідом, які мали беззаперечний авторитет у вояцтва, процес творення українських частин та з'єднань в Австро-Угорщині було би цілковитою утопією.

3 Історія Українського Війська. Львів, 1936. С.429.

4 Hornykiewicz T. Ereignisse in der Ukraine 1914-1922 (deren Bedeutung und historische Hinterdrunde. Philadelphia, 1966. Band.I. S.242, 244.

5 Österreichisches Staatsarchiv (Kriegsarchiv), Akten des Kriegsministeriums 1914-1919, Abteilung 10. 1918. Akt Nr.10 3/1-178.

6 Hornykiewicz T. Ereignisse in der Ukraine 1914-1922 (deren Bedeutung und historische Hinterdrunde. Philadelphia, 1966. Band.III. S.379.

7 Österreichisches Staatsarchiv (Kriegsarchiv), Akten des Kriegsministeriums 1914-1919, Abteilung 10. 1918. Akt Nr.10 3/1-178.

1 Павлюк І. Організація 1-ої української стрілецько-козацької дивізії з полонених українців // Вістник політики, літератури й життя. Відень, 1918. 5 травня. Ч.18(201). С.272.

2 Österreichisches Staatsarchiv (Kriegsarchiv), Akten des Kriegsministeriums 1914-1919, Abteilung 10. 1918. Akt Nr.3/1-5.

Через те, що «Сірожупанна» дивізія перебувала в окупованому австрійськими військами Володимирі-Волинському, уряд Австро-Угорщини, не бажаючи посилення Української Держави, з якою склалися досить напружені стосунки, тривалий час не погоджувався на передислокацію дивізії до України. Тільки після тривалих переговорів та завдяки сприянню німецького уряду, МЗС України вдалося досягти від австрійської влади згоди на перебазування дивізії. 26 серпня 1918 р. на основі особливої угоди відбулася церемонія передачі дивізії під командування генерала Сокири-Яхонтова, призначеного на цю посаду урядом Української Держави. Наступного дня дивізія присягнула на вірність Українській Державі і Гетьманові¹.

Процес формування українських військових відділів відбувався на тлі величезного морального піднесення українського вояцтва, проте швидка передислокація цих відділів до України унеможливлювала дотримання чіткого плану в їх організації. На жаль, серед частини січовиків була слабка військова дисципліна (вони тяжіли до козацьких традицій), серйозною вадою січових відділів було й небажання їх членів творити справжній військовий організм на засадах єдиновладдя. «Січ», як різновид військової організації, виявилася непридатною для регулярного війська сучасної доби: з таборів виїжджали військові відділи з традиціями й організацією гімнастич-

ного товариства. Ці вади був в змозі подолати тільки тривалий регулярний вишкіл, який би здійснювався силами фахових інструкторів.

Водночас таборове січове товариство, попри його порівняно невеликий кількісний склад, стало одним із джерел формування перших відділів «Сірожупанної» дивізії. Бойова управа табору зуміла у стислий час сформувати з добровольців кілька транспортів полонених та передати їх у тимчасове підпорядкування австрійському військовому командуванню для подальшої реорганізації та вишколу. Ця реорганізація, що здійснювалася фаховими офіцерами Генерального штабу Австро-Угорщини, дозволила значною мірою позбутися тих вад, що були притаманні організації табірної «Січі». Документи свідчать, що досягти цього було би неможливо без діяльної участі в процесі формування офіцерів царської армії – українців за походженням та почуваннями.

Отже, з військового боку «Сірожупанна» українська дивізія уявляла згуртовану бойову одиницю, особистий склад якої був готовий у будь-який час виступити на захист України від зовнішніх загроз. Попри всі недоліки й вади сформованих у таборі частин, їх особовий склад, згуртований старшинами-українцями, став одним з важливих чинників процесу розбудови Збройних Сил України.

1 ЦДАВО України, ф.3766, оп.1, спр.45, арк.22.